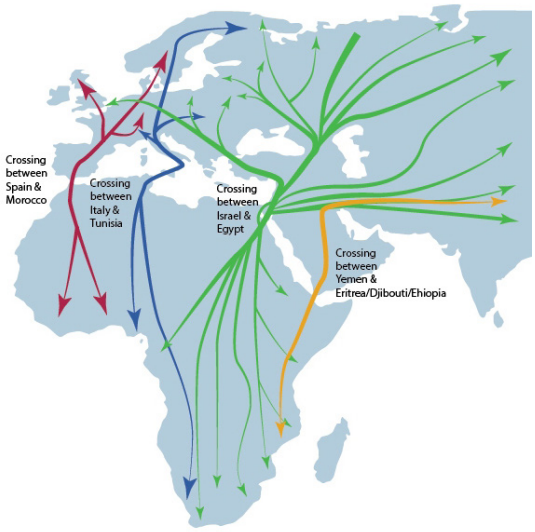
ÇANAKKALE'NİN DENİZ KUŞLARI

Mukadder Arslan İhsanoğlu - İbrahim Uysal

Giriş

Kuş türleri yaşadıkları ekosistemlerde yaşanan ani değişimlere olan duyarlılıkları nedeniyle ekosistemin sağlıklı yapısının ve sürdürülebilirliğinin göstergesi olarak sıklıkla kullanılırlar. Yaşadıkları ekosistemin izlenmesi açısından da bilimsel araştırmalarda biyolojik indikatör (ayıraç) türler olarak tanımlanmaktadır. Kuş türlerinin izlenmesi ayrıca rekreatif (Sosyal, fiziksel, bilişsel sağlığı ve yaşam kalitesini arttırmaya yönelik faaliyetler bütünüdür) bir etkinlik olarak kuş gözlemciliği ile doğa koruma bilincinin oluşmasında oldukça etkilidir. Uluslararası Doğal Hayatı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN)'ne göre dünya genelinde 10064 kuş türü vardır ve farklı habitatlarda hayatta kalmayı başararak Kuzey kutbundan Güney kutbuna hemen hemen tüm ekosistemlerde yaşamaya uyum sağlamışlardır. Ancak günümüzde yaşayan kuş türlerinin %13'ü yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır (IUCN, 2022). Kuşları izlemek ve anlamak aslında küresel çevreyi anlamanın en akılcı yoludur. Kuşlar doğadaki tahribatla ilgili, farkına varabileceğimizden çok önce bizi uyarabilirler. Bu yönleriyle bayrak tür görevi görürler (Yarar ve Margin, 1997).

Türkiye'nin içinde bulunduğu Batı paleaearktik zoocoğrafik bölgede 937 kuş türü (Bird Life International, 2004) ve Türkiye'de ise 513 kuş türü (Kiziroğlu, 2015) kaydı bildirilmektedir. Türkiye de kayda alınan kuş tür sayısı bulunduğu zoocoğrafik alan içerisinde oldukça zengindir. Bunun temel nedenleri ise,

Şekil 1. Batı Palaearkik bölgesindeki ana kuş göç yolları. (shorturl.at/gVW59)

- İlkbahar ve sonbahar göçlerinde, batı Palaerktik bölgede Avrasya ile Afrika arasındaki en önemli göç yollarından bazıları Türkiye üzerinden geçmektedir (Şekil 1).
- Göç rotaları açısından önemli bir dar boğaz olması,
- Floristik çeşitlilik,
- İklim özellikleri,
- Kıyı şeridinin uzunluğu,
- Çok sayıdaki önemli sulak alana sahip olması,

olarak sıralanabilir.

Küresel ölçekte özellikle son 20 yılda yaygın türlerin popülasyonunda %5'lik bir azalma görülmektedir (Brlík vd., 2021). Türkiyede soyu tehlike altında olan 28 kuş türü ile tehdide yakın olan 24 kuş türü bulunmaktadır. Kuşlar, özellikle antropojenik (insan kaynaklı) birçok tehdit ile karşı karşıyadır (Yavuz vd. 2021). Bu durum denizel türler içinde geçerlidir her yıl 20 milyon tondan fazla plastik atığın denizlere karıştığı tahmin edilmektedir. Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi (Barselona Sözleşmesi) ve eklerinde Akdeniz için tehdit faktörleri sıralanmıştır (UNEP, 2003). Bu faktörler Ege Denizi içinde geçerlidir. Bu tehdit faktörleri de dahil olmak üzere kuş türlerini doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen çok sayıda faktör vardır: Petrol kirliliği, gıda kaynaklarının doğrudan ve dolaylı olarak tükenmesi, sürdürülebilir olmayan turizm biçimleri, rahatsızlık, doğrudan yasadışı avlanma, yanlış avlanmadan kaynaklanan ölümler, habitatların kaybı, kuşlar için yüksek biyolojik öneme sahip özellikle sulak alanlar ve küçük adalar olmak üzere habitatın bozulması ve yabancı türlerin ortaya çıkması olarak sıralanmaktadır.

Koruma çalışmalarının ilk basamaklarından biri envanterin belirlenmesidir. Çanakkale İli'nde şu ana kadar yapılan gözlem çalışmaları ve ornitolojik literatür değerlendirildiğinde 23 ordo ve 66 familyaya dahil 321 kuş türü kaydı bulunmaktadır (Tosunoğlu vd., 2016; Uysal vd., 2019). Çanakkale İli'ndeki mevcut kuş tür çeşitliliğinin açıklayıcılarından biri de Önemli Doğa Alanı (ÖDA) olan Çanakkale Boğazı'dır. İlin, denizel alanlarının yanı sıra iç ve kıyı sulak alanları ve adaları da (Gökçeada, Bozcaada, Karayer adaları) kuş çeşitliliği açısından önemli habitat çeşitliğine sahiptir.

Bu bölümde Çanakkale İli'ndeki Deniz kuşları tür çeşitliliği, dağılış alanları ve genel özelliklerine yer verilmiştir. "Deniz kuşu" tanımı farklı kaynaklarda belirtilirken türler değişiklik gösterebilmektedir. Farklı araştırmacılar tarafından farklı kriterler belirtilmiş olsa da bu bölümde deniz ile düzenli olarak etkileşime giren pelajik (Açık deniz) kuş türleri, kıyı kuşları ve su kuşları ele alınmıştır.

Tür listesi belirlenirken Güçlüsoy vd. (2014) tarafından Türkiye'nin deniz tetrapodları (sürüngenler, deniz kuşları ve memeliler) kontrol listesi ve Katağan vd. (2015) tarafından hazırlanan Ege Denizi biyolojik çeşitliliği, balıkçılık, koruma ve yönetimi kaynaklarında verilen deniz kuşu listeleri referans alınmış ve Çanakkale İli'ndeki bölge statüleri dikkate alınarak deniz ile düzenli etkileşime giren türler belirlenmiştir.

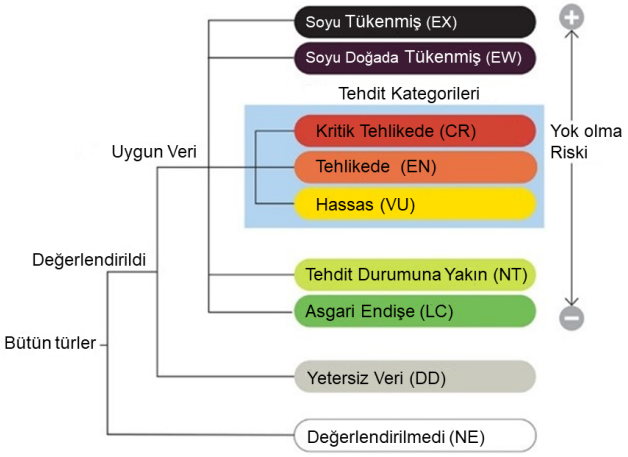
Açık deniz (Pelajik) kuşları, tuzlu sularda beslenen, açık denizlerde yaşayan, neredeyse sadece üremek için karaya çıkan ve genellikle üreme alanlarından kışlama alanlarına muhteşem mesafeler kat eden koloni türleridir. Açık deniz (Pelajik) kuşları çoğunlukla izole kalmış kayalık kıyılarda ve/veya kayalık adalarda deniz uçurumlarında ürerler. Çanakkale İli'nde gözlemlenen Fırtına kırlangıcı (*Hydrobates pelagicus*), Boz yelkovan (*Calonectris diomedea*) ve Yelkovan (*Puffinus yelkouan*) türleri açık deniz kuşlarındandır. Tüp burunlular ordosuna dahil olan bu türlerin burun açıklıkları bir tüpe açılır. Sadece deniz suyu içen bu türler sudaki fazla tuzu tuz bezleri aracılığıyla dışarıya bu tüp aracılığıyla dışarı atarlar. Fırtına kırlangıcı (*Hydrobates pelagicus*) türünün Ege Denizindeki en kuzey dağılış alanı Çanakkaledir. Oldukça küçük olan ve Çanakkalede az sayıda bireyinin izlendiği türü görmek için açık denize çıkmak gerekmektedir. *Puffinus yelkouan* (Yelkovan) türünün popülasyonunun neredeyse tamamı Akdeniz ve Karadenizde dağılış göstermektedir. Türün açık denizde izlenmesi ve sayım yapılması zor olsada göç sırasında popülasyonun izlenebilildiği en iyi noktalardan biri Çanakkale Boğazı gibi su kütlesinin daraldığı alanlardır. Çanakkale boğazında yapılan sayımlarda bir gün içerisinde sayılan en yüksek birey sayısı Şubat ayı içerisinde 78145 olarak kaydedilmiştir (Uysal vd., 2022). Boz yelkovan (*Calonectris diomedea*) türü ise Gökçeada, Bozcaada ve Babakale açıklarında Yelkovan sürüleri arasında az sayıda (1-10 birey) gözlemlenmektedir.

Su kuşları (Waterbirds) ise hayatlarını kumlu plajlarda, çamur düzlüklerinde, nehir ve göl kıyılarında geçirirler ve genellikle sadece deniz ortamının kenarıyla etkileşime girerler. Bu grup Çanakkale İli'nin deniz kuşlarının anlatıldığı bu bölümde kıyı deniz kuşları ve sığ su kuşu türleri şeklinde değerlendirilmiştir. Sığ su kuşları, nehir deltalarında, haliçlerde, lagünlerde, kıyıya yakın iç sulak alanlarda ve denizde gözlemlenen türlerdir. Bu kuşlar flamingolar, kuğular, kazlar, ördekler, batağanlar, pelikanlar, karabataklar, martılar ve sumrulardır. Bu gruplar içerisinde deniz ile bağlantısı daha fazla olan türler değerlendirilmiştir. Örneğin hemen hemen tüm ördek türlerini farklı dönemlerde denizde görmek mümkün olsa da Çanakkalede gözlemlenen ördek türleri içerisinde Karabaş patka (*Aythya marila*), Kadife ördek (*Melanitta fusca*), Altıngöz (*Bucephala clangula*), Tarakdiş (*Mergus serrator*) ve Büyük tarakdiş (*Mergus merganser*) türleri denizel türler olarak ayrılabilir. Ayrıca martı türlerinin çoğu, karadan birkaç mil uzakta yiyecek

ararken gözlemlenebilir. İç su göllerinde ve barajlarda da hayatların bir kısmını geçiren bu türler deniz/kıyı bölgesinde bataklıklarda ve acı dereler boyunca beslenir. Kıyı kuşları (Shorebirds) ise yaşamlarının bir bölümünde (Genellikle kışlama dönemlerinde) kıyı bölgesindeki deniz ortamlarında bulunan türlerdir. Çanakkale kıyılarında kış dönemlerinde gözlemlenen Gaviiformes / Dalgıçkuşlarından olan Kara gerdanlı dalgıç (*Gavia arctica*) ve Kızıl gerdanlı dalgıç (*Gavia stellata*) iç tatlı su göllerinde üremelerine rağmen, kışı Türkiye'nin kıyı denizlerinde ve kıyı yerleşim yerleri ve yakınında liman bölgelerinde geçirirler.

Ege Denizi'nin Güney ve Kuzey alt bölgeleri arasındaki iklimsel farklılıklarda olduğu gibi kuş türlerinin kompozisyonları da önemli farklılıklar göstermektedir. Her iki alt bölge de, çok sayıda tehlike altındaki ve tehdit altındaki kuş türünün önemli popülasyonlarına sahiptir. Bu açıdan koruma öncelikleri açısından iki alt bölge de oldukça önemlidir. Ege Denizi'nde kışlayan kuş türlerinin çoğunun kışı Kuzey Egede bulunan sulak alanlarda tercih etmesi nedeniyle Kuzey Egedeki kuş tür çeşitliliği nispeten daha fazladır. Bunun başlıca nedeni, Kuzey Ege'nin Güney Ege'den çok daha fazla sulak alana sahip olmasıdır (Katağan vd., 2015).

Kuzey Ege'de bulunan Çanakkale İli'nde şu ana kadar yapılan yukarıdaki tanımlan Deniz kuşu tanımına uyan 7 ordo ve 10 familyaya dahil 38 kuş türünün dağılışı kaydedilmiştir. Deniz kuşu türleri küresel ölçekte, diğer kuş gruplarından daha yüksek oranda yok olma riski altındadır. Bu açıdan Çanakkale İli'nde kaydedilen deniz kuşlarının Küresel ve Avrupa düzeyde tehlike kategorileri, koruma statüleri ve bölge statüleri değerlendirilmiştir.

Şekil 2. IUCN Red List Kategorileri

Tehlike Kategorileri: Uluslararası Doğal Hayatı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (International Unioun Conversation of Nature - IUCN) versiyon 2022/1' de yer alan kriterlere göre Kritik (CR) kategorisindeki türlerin on yıl veya üç nesilde % 50'den fazla yok olma olasılığı vardır. Tehlikede (EN) kategorisindeki türlerin 20 yıl veya beş nesilde %20'den fazla

yok olma olasılığı vardır. Hassas (VU) statüsündeki türlerin ise bir yüzyıl boyunca %10'dan fazla yok olma olasılığı vardır (IUCN, 2021). Çanakkalede dağılışı olan deniz kuşları içerisinde kritik tehlikede (CR) ve tehlikede (EN) kategorilerinde tür bulunmamaktadır.

- **Tehlikede (EN: Endengered),** Vahşi yaşamda türü tehlikede olan türlerdir. Korsan martı (*Stercorarius parasiticus*) türü avrupa ölçeğinde bu kategoride yer almaktadır.
- **Hassas, zarar görebilir** (V**U: vulnerable),** Vahşi yaşamda soyu tükenme tehlikesi büyük olan türler kategorisinde ise küresel ölçekte 5 tür (Kulaklı batağan - *Podiceps auritus,* Yelkovan – *Puffinus yelkouan,* Kadife ördek - *Melanitta fusca*, Ada martısı - *Ichthyaetus audouinii* ve Karaayaklı martı - *Rissa tridactyla*) gözlemlenmiştir. Karabaş patka - *Aythya marila* türü ise avrupa ölçeğindede aynı statüdedir.
- **Tehdit Durumuna Yakın (NT: near threatened),** Şu anda tehlikede olmayan fakat yakın gelecekte VU, EN veya CR kategorisine girmeye aday olan türler. Bu kategoride küresel ölçekte 1 tür (Tepeli pelikan - *Pelecanus crispus*) ve Avrupa ölçeğinde de 3 tür (Küçük martı - *Hydrocoloeus minutus,* Kulaklı batağan - *Podiceps auritus* ve Tarakdiş - *Mergus serrator*) bulunmaktadır.
- **Asgari endişe (LC: least concern),** En düşük derecede tehdit altında olan türler. Kaydedilen diğer deniz kuşları ise bu kategoride yer almaktadır (Tablo 1).

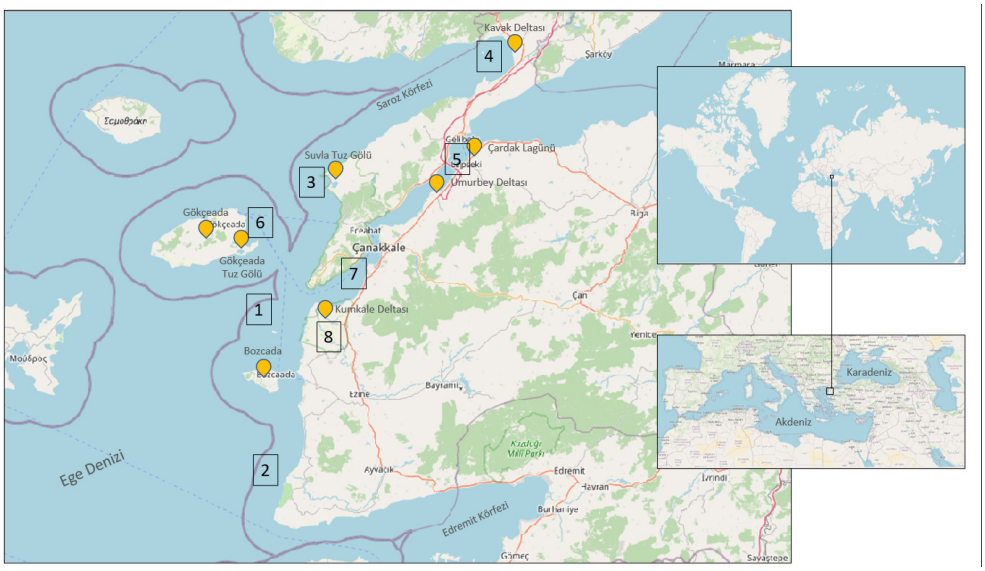
Koruma Statüleri açısından ise BERN sözleşmesi kriterlerine göre değerlendirme yapılmıştır;

Bern Sözleşmesi (Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi, 1979) II. Bölüm, 4.1 Maddesine göre tüm taraf ülkeler, özellikle Ek Liste-II'ye giren yabani türlerin habitatlarını korumakla yükümlüdürler. Ayrıca Ek-II (Kesin Koruma Altında) ve Ek-III (Koruma Altında)'e giren göçmen türler açısından önem taşıyan alanlara özel önem vermek zorundadırlar. Çanakkale İli'nde dağılış gösteren deniz kullarından 22'si Ek-II (Mutlak koruma) ve 14'ü Ek-III (Kesin koruma) kategorisinde yer almaktadır (Tablo 1).

Bölge Statüleri; Çanakkale'de tespit edilen deniz kuşlarının 12'si kış ziyaretçisi, 8'i yerli, 12'si transit göçmen, 4'ü yaz ziyaretçisi ve 2'si de rastlantısal konuk statüsündedir. Yerli türler yıl boyu gözlemlenen türleri, Yaz Ziyaretçisi türler, ilkbahar göç döneminde gelerek bölgede üreyen ve sonbahar göç döneminde kışlama alanlarına dönen türleri, Kış ziyaretçisi türler, sonbahar göç döneminde ile gelen ve kışı geçirdikten sonra üreme bölgelerine tekrar göç eden türleri, Transit

göçer türler; göç sırasında yada alanda kısa süreli beslenme ve dinlenme amacı ile bulunan türleri ve Raslantısal türler ise beslenme amacıyla yada hava koşulları nedeniyle bir kez yada nadiren dağılış alanlarından dışına çıkarak bölgede gözlemlenen türleri tanımlamaktadır (Tablo 1).

Çanakkale İlinde Deniz kuşları ile ilgili gözlem çalışmalarının yürütüldüğü alanlar ve önemli sulak alanlar Şekil 2'de verilmiştir. Tablo 1'de verilen tür listesinde ise her tür için bu gözlem noktalarının hangilerinde gözlemlendiği ile ilgili kodlar kullanılmıştır.

Şekil 3. Çanakkale Deniz Kuş Gözlem Noktaları ve Önemli Kıyı Sulak Alanları

Türkiye'nin zoocoğrafik konumu, kıyı şeridinin uzunluğu, Karadeniz, Akdeniz ve Ege Denizi olmak üzere farklı özelliklere sahip denizlere kıyısı olması ile deniz kuşları için önemli bir zoocoğrafik bölgede yer almaktadır. Bu özellikleri deniz kuşu tür çeşitliliğini arttırmakta ve birçok tür için önemli bir üreme, kışlama ve transit geçiş rotası oluşturmaktadır. Deniz kuşları ile ilgili veri toplamak nispeten daha zor olmakla birlikte Türkiye'de deniz kuşları ile ilgili yapılan çalışmalar son yıllarda artmıştır. Bu hususta artan bilimsel çalışmalar kadar artan kuş gözlemcisi sayısı ve sivil toplum kuruluşlarının projeleri deniz kuşları ile ilgili veri birikimini hızlandırmaktadır. Yine de deniz kuşları ile ilgili toplanan verilerle dağılım ve bolluklarının belirlenmesinin yanında bu türlerle ilgili daha ayrıntılı çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır. Sağlıklı deniz ekosisteminin göstergesi olan bu türlerin izlenmesi ve gerekli koruma çalışmalarının yürütülmesi

deniz ekosisteminin korunması için oldukça değerlidir. Kuzey Ege Denizinde yer alan ve sınırları içerisinde iki önemli ada bulunan Çanakkale İli'nde Deniz kuşları açısından oldukça önemli ve hassas bir konumdadır. Gökçeada da küresel ölçekte nesli tehlike altında olan Ada martısı / *Ichthyaetus audouinii* üremekte (Onmuş ve Gönülal, 2019) ve yine küresel ölçekte nesli tehlike altında olan Yelkovan / *Puffinus yelkouan* türü için Türkiye'de de üremesi muhtemel olarak belirtilmektedir (Carboneras vd., 2013). Uysal vd. (2022) tarafından Çanakkale Boğazında yapılan sayımlarda da Yelkovan türü için hem Ege Denizi hem de Marmara Denizi yönünde geçen kuş sayılarının anlamlı ölçüde farklı olduğu ve Ege Denizinde üreyen bir popülasyona sahip olabileceği görüşüne ulaşılmıştır (Uysal vd., 2022). Elde edilen veriler arttıkça deniz kuşları için üreme, kışlama ve geçiş rotaları ile ilgili hassas alanlar ve önemli habitatların korunması ve izlenmesi için de değerli katkılar sağlayacaktır. Bu bölümde Çanakkale İli'nde tespit edilen deniz kuşlarına ait fotoğraflar ve genel özellikler aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. Çanakkale İli Deniz Kuşları Listesi

ORDO **Familya** *Species*		**Türkçe Adı**	**İngilizce Adı**	**BERN**	**IUCN (Europe)**	**IUCN (Global)**	**Bölge Statüsü**	**Habitat**	**Lokalite**
GAVIIFORMES / DALGIÇ KUŞLARI									
	Gaviidae / Dalgıçlar								
1	*Gavia arctica*	Kara gerdanlı dalgıç	Black-throated Loon	Ek II	LC	LC	KZ	KŞ, L	3,4,5
2	*Gavia stellata*	Kızıl gerdanlı dalgıç	Red-throated Loon	Ek II	LC	LC	KZ	KŞ	4
PODICIPEDIFORMES / BATAĞANLAR									
	Podicipedidae / Batağangiller								
3	*Podiceps cristatus*	Bahri	Great Crested Grebe	Ek III	LC	LC	Y	KŞ, L, D, SA	4,5,6,7,8
4	*Podiceps auritus*	Kulaklı batağan	Horned Grebe	Ek II	NT	VU	KZ	L, KŞ	5
5	*Podiceps nigricollis*	Karaboyunlu batağan	Black-necked Grebe	Ek II	VU	LC	Y	KŞ, L, D, SA	2,3,4,5, 6,7,8
PROCELLARIIFORMES / TÜP BURUNLULAR									
	Procellariidae / Yelkovanlar								
6	*Calonectris diomedea*	Boz yelkovan	Scopoli's Shearwater	Ek III	LC	LC	T	AD	1,2
7	*Puffinus yelkouan*	Yelkovan	Yelkouan Shearwater	Ek II	VU	VU	T	AD, KŞ	1,2,3,4, 5,6,7
	Hydrobatidae / Fırtınakuşları								

ORDO Familya *Species*		Türkçe Adı	İngilizce Adı	BERN	IUCN (Europe)	IUCN (Global)	Bölge Statüsü	Habitat	Lokalite
8	*Hydrobates pelagicus*	Fırtına kırlangıcı	European Storm-petrel	Ek II	LC	LC	T	AD	2
PELECANIFORMES / PELİKANSILAR									
Pelecanidae / Pelikangiller									
9	*Pelecanus onocrotalus*	Ak pelikan	Great White Pelican	Ek II	LC	LC	T	D, SA	3,4
10	*Pelecanus crispus*	Tepeli pelikan	Dalmatian Pelican	Ek II	LC	NT	KZ	D, SA	3
SULIFORMES									
Sulidae / Sümsükkuşugiller									
11	*Morus bassanus*	Sümsükkuşu	Northern Gannet	Ek III	LC	LC	R	AD	6
Phalacrocoracidae / Karabatakgiller									
12	*Phalacrocorax carbo*	Karabatak	Great Cormorant	Ek III	LC	LC	Y	KŞ, D, KKŞ, L, SA	1,2,3,4, 5,6,7,8
13	*Gulosus aristotelis*	Tepeli karabatak	European Shag	Ek II	LC	LC	Y	KŞ, A, KKŞ	2,3,5,6,7
14	*Microcarbo pygmaeus*	Küçük karabatak	Pygmy Cormorant	Ek II	LC	LC	Y	KŞ, D, SA	4,5,8
ANSERIFORMES / KAZSILAR									
Anatidae / Ördekgiller									
15	*Aythya marila*	Karabaş patka	Greater Scaup	Ek III	VU	LC	KZ	KŞ, L, D	4,5,7
16	*Melanitta fusca*	Kadife ördek	Velvet Scoter	-	VU	VU	T	KŞ, L, D	4
17	*Bucephala clangula*	Altıngöz	Common Goldeneye	Ek III	LC	LC	KZ	KŞ, L, D	5
18	*Mergus serrator*	Tarakdiş	Red-breasted Merganser	Ek III	NT	LC	KZ	KŞ, L	3,4,5,6
19	*Mergus merganser*	Büyük tarakdiş	Common Merganser	-	LC	LC	KZ	KŞ	5
CHARADRIIFORMES / YAĞMUR KUŞLARI									
Stercorariidae / Korsanmartıgiller									
20	*Stercorarius parasiticus*	Korsan martı	Arctic Jaeger	Ek III	EN	LC	T	AD, KŞ, SA	4
Laridae / Martıgiller									
21	*Ichthyaetus melanocephalus*	Akdeniz martısı	Mediterranean Gull	Ek II	LC	LC	YZ	KŞ, D, SA	3,4,5,6,7,8

ORDO **Familya** *Species*		**Türkçe Adı**	**İngilizce Adı**	**BERN**	**IUCN (Europe)**	**IUCN (Global)**	**Bölge Statüsü**	**Habitat**	**Lokalite**
22	*Hydrocoloeus minutus*	Küçük martı	Little Gull	Ek II	NT	LC	KZ	KŞ, D	3,4,5,6,8
23	*Larus ridibundus*	Karabaş martı	Black-headed Gull	Ek III	LC	LC	Y	KŞ, C, D, L, SA	1,2,3,4,5, 6,7,8
24	*Larus genei*	İncegagalı martı	Slender-billed Gull	Ek II	VU	LC	KZ	D, SA	3,4,5,6,8
25	*Ichthyaetus audouinii*	Ada martısı	Audouin's Gull	Ek II	VU	VU	Y	KŞ, A, KKŞ	3,6
26	*Larus canus*	Küçük gümüş martı	Mew Gull	Ek III	LC	LC	T	KŞ, L, D, SA	1,4,5,7
27	*Larus fuscus*	Kara sırtlı martı	Lesser Black-backed Gull	Ek III	LC	LC	T	KŞ, KKŞ, A, SA	5,7
28	*Larus cachinnans*	Hazar martısı	Caspian Gull	Ek III	LC	LC	KZ	KŞ, KKŞ, A, SA	3,6,8
29	*Larus michahellis*	Gümüş martı	Yellow-legged Gull	Ek III	LC	LC	Y	KŞ, KKŞ, SA, D, L, K	1,2,3,4,5 ,6,7,8
30	*Rissa tridactyla*	Karaayaklı martı	Black-legged Kittiwake	Ek III	VU	VU	R	KŞ, KKŞ	5
31	*Gelochelidon nilotica*	Gülen sumru	Common Gull-billed Tern	Ek II	LC	LC	T	KŞ, D, SA	4,5,6,8
32	*Hydroprogne caspia*	Hazar sumrusu	Caspian Tern	Ek II	LC	LC	T	KŞ, D, SA	3,8
33	*Thalasseus sandvicensis*	Karagagalı sumru	Sandwich Tern	Ek II	LC	LC	KZ	KŞ, K, D, L	1,2,3,4,5, 6,7,8
34	*Sterna hirundo*	Sumru	Common Tern	Ek II	LC	LC	YZ	KŞ, D, SA, A	3,4,5,6,7,8
35	*Sternula albifrons*	Küçük sumru	Little Tern	Ek II	LC	LC	YZ	KŞ, D, SA, A	3,4,5,6,8
36	*Chlidonias hybrida*	Bıyıklı sumru	Whiskered Tern	Ek II	LC	LC	YZ	KŞ, D, SA	4,5,8
37	*Chlidonias leucopterus*	Ak kanatlı sumru	White-winged Tern	Ek II	LC	LC	T	KŞ, D, SA	4,5,6
38	*Chlidonias niger*	Kara sumru	Black Tern	Ek II	LC	LC	T	KŞ, D, SA	4,5,8

(Kısaltmalar: Bölge statüleri; *Y = Yerli, YZ = Yaz ziyaretçisi, KZ = Kış ziyaretçisi, T = Transit göçer, R Rastlantısal*; Tehlike Kategorisi / IUCN 2022, v.1; *EN=Endengered, NT= Near Threatened,VU= Vulnerable, LC = Least Concern*; Bern Sözleşmesi kriteri; *List II= Mutlak koruma altında, List III= Koruma altında*; Habitat; AD: Açık Deniz; KŞ: Kıyı Şeridi; K: kıyılar, kumsallar ve kum tepeleri; D: delta, lagünler ve kıyı bataklıkları; KKŞ: kayalık kıyı şeridi; A: adalar/adacıklar; L: Lagünler, SA: iç sulak alan /baraj, Lokalite= Dağılış haritasındaki kodlara göre türün gözlendiği noktalar)

ÇANAKKALE'DE GÖZLENEN DENİZ KUŞLARI

Ordo: Gaviiformes / Dalgıç kuşları

Karagerdanlı dalgıç / Black-throated Loon / *Gavia arctica*

Kanada, Rusya, Sibirya gibi kuzey bölgelerde üreyen tür kışlamak için güneye iner. Adını üreme döneminde gerdanının siyah olmasından alır. Ancak kışlamak için bölgemize geldiğinde gerdanı beyaz renktedir. Besinlerinin büyük bir kısmını yüzeyden dalarak yakaladığı balıklar oluşturur. 1 dakikaya kadar suyun altında kalabilir ve 6 m derinliğe kadar dalabilir. Kıyı sularında yaşar.

Çanakkale Merkez kordon boyu dahil olmak üzere tüm kıyı şeridinde tekli ya da birkaç bireylik gruplar halinde kış aylarında gözlenir. Çardak Lagünü ve Kemikli Burnu kıyı şeridi ise en fazla bireyin kışladığı alandır (10-20 birey).

Fotoğraf: İbrahim Uysal

Boyu : 58-73 cm
Kanat Açıklığı : 110-130 cm

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

LC

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Kızılgerdanlı dalgıç / Red-throated Diver / *Gavia stellata*

Kuzey Amerika, Grönland, İskandinavya ve Rusya'nın kuzeyinde üreyen tür kışlamak için Güneye göç eder. Karagerdanlı dalgıca göre daha küçük ve ince yapılı bir türdür. İnce ve yukarıya kıvrık gagası, boyun bölgesinin daha beyaz olması ile uzaktan tanımlanabilir. Gerdanı üreme döneminde gridir. Çanakkale'de az sayıda bireyi kış dönemlerinde deniz kıyılarında görülür. Balık ve midyelerle beslenen tür 7,5 m derinliğe kadar dalabilir.

Kışı geçirmek için geldiği ülkemizde genellikle kuzey kesimlerinde gözlemlenir. Çanakkale için Kavak Deltası kıyı şeridi gözlemlendiği tek lokalitedir.

Fotoğraf: Cenk Polat

Boyu : 53-69 cm
Kanat Açıklığı : 91-110 cm

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

LC

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Ordo: Podicipediformes / Batağanlar

Bahri / Great Crested Grebe / *Podiceps cristatus*

En yaygın görülen batağanlardan biridir. Üreme döneminde yaptıkları kur dansları görülmeye değerdir. İyi bir dalgıç ve yüzücü olup eşlerin dış görünüşü aynıdır. Genellikle balık ve sucul omurgasızlarla beslenen türün fotoğrafta görüleceği gibi üreme döneminde kafa tüyleri oldukça gösterişlidir. Kış döneminde ise daha sade bir görünüme bürünürler.
Üreme döneminde sazların bol olduğu iç sulak alanlarda kış dönemi ise kıyı şeridi dahil olmak üzere tüm sulak alanlarda gözlemlenebilir.

Boyu : 46-51 cm
Kanat Açıklığı : 59-73 cm

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

LC

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Kulaklı batağan / Horned Grebe / *Podiceps auritus*

Kuzey Avrupa, Rusya, Kanada ve Alaska gibi oldukça geniş bir üreme alanı vardır. Kışlamak içinse Atlantik kıyıları, Adriyatik Denizi, Karadeniz ve Hazar Denizi sahillerine kadar gelir. Karaboyunlu batağana çok benzer ancak gaga ucu yukarı kıvrık değildir. Kışın gözü ve gagası arasındaki kırmızılık barizdir. Genellikle çok derin olmayan tatlı veya tuzlu sularda beslenir.
P. auritus türü kış aylarında Türkiye'nin kuzey kesimlerinde nadiren görülen bir türdür. Çanakkalede Çardak lagünü ve Kavak Deltasında gözlemlenmiştir.

Boyu : 46-51 cm
Kanat Açıklığı : 59-73 cm

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

VU

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Karaboyunlu Batağan / Black-necked Grebe / *Podiceps nigricollis*

Kırmızı gözüyle dikkat çekici bir türdür. Rahatsız edildiklerinde uçabilmelerine rağmen dalmayı tercih ederler. Üreme döneminde daha koyu renkli ve gözünün arkasındaki baş tüyleri kabararak oldukça gösterişli bir görünüme bürünür. Üreme dönemi dışında yandaki küçük fotoğrafta görüleceği gibi daha sade bir görünümü vardır.
Üremek için sazlıkların olduğu gölleri tercih eden tür, kış döneminde deniz kıyıları ve diğer sulak alanlarda gözlemlenebilir. Çanakkale için yerli bir türdür ve kış dönemlerinde deniz kıyıları olmak üzere yıl boyu farklı alanlarda gözlemlenebilir.

Boyu : 28-34 cm
Kanat Açıklığı : 50-60 cm

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

VU

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Ordo: Procellariiformes / Tüp Burunlular

Yelkovan / Yelkouan Shearwater / *Puffinus yelkouan*

Uzun mesafe göçerleri olan Yelkovanlar Akdeniz'deki adalarda ve sarp kayalıklarda ürerler. Karadeniz'de dağılışı olan tek yelkovan türüdür. Balık ve yumuşakçalarla beslenirler. Yırtıcılardan korumak için yuvalarını kayalık yarlarda açtıkları çukurlara koloni halinde yaparlar. Su kütlelerinin dar olduğu Çanakkale ve İstanbul boğazında kalabalık gruplar halinde sürekli geçişler yaparken gözlemlenebilir.
Geçiş yoğunlukları mevsimsel olarak değişmektedir. Zaman zaman kıyıya yaklaşıp gruplar halinde veya bireyler halinde daldıkları veya yüzeyden avlandıkları gözlenmiştir.

Boyu : 30-35 cm
Kanat Açıklığı : 76-82 cm

VU

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	bt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Boz Yelkovan / Cory's Shearwater / *Calonectris diomedae*

Boyu yelkovandan biraz daha büyüktür. Rengi Kahverengi-gri karnı beyazdır. Genellikle açık denizlerde yaşar ve kıyıdan nadiren gözlemlenebilir. Gagası büyük, kirli sarı renkte ve ucu siyahtır. Suya çok yakın uçar yüzeyden dalarak yakaladığı balıklarla beslenir. Atlantik ve Akdeniz'deki kayalık adalarda oyuklarda ürer, yuvaya geceleri girip çıkarak diğer martıların dikkatini çekmemeye çalışırlar.
Gökçeada ve Bozcaada açıklarında Yelkovan sürüleri arasında az sayıda bireyi gözlemlenmiştir. Yaz ziyaretçisi olarak çoğunlukla Mayıs-Ekim ayları arasında kaydı bulunmaktadır.

Boyu : 45-56 cm
Kanat Açıklığı : 112-126 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Fırtınakırlangıcı / European Storm Petrel / *Hydrobates pelagicus*

Avrupadaki en küçük deniz kuşudur. Kırlangıç büyüklüğündeki bu tür deniz üzerinde oldukça alçaktan hareket eder. Açık denizlerde gözlemlenebilen türün kayalık ve ısız adalarda yuva yaptığı bilinmektedir. Açık denizlerde yaşamasından dolayı ülkemizde oldukça nadir gözlemlenen bir türdür.
Kayalık adalar ve burunlar veya okyanus adalarında ürerler. Atlantik ve Akdeniz'de dağılış gösteren türün Didim açıklarında üreme kaydı bulunmaktadır. Çanakkale de ise Babakale açıklarında kaydedilmiştir.

Boyu : 14-18 cm
Kanat Açıklığı : 38-42 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Ordo: Pelecaniformes / Pelikansılar

Ak Pelikan / White Pelican / *Pelecanus onocrotalus*

Küresel ölçekte oldukça geniş bir yayılış alanı vardır. Balıkla beslenen tür balıkça zengin olan tatlı ve acı göller, lagünler, bataklıklar ve sığ deniz kıyılarında koloniler halinde yaşar. Süzülerek göç eden göçmen bir türdür. Afrika'dan gelen gruplar, Türkiye üzerinden göç ederek Balkan ülkelerine geçerler. Bu açıdan Çanakkale'de transit geçişler sırasında kalabalık grupları ve kış döneminde az sayıda kışlayan grupları vardır.

P. onocratulus türü sıklıkla Kavak deltasında kum adacıkları civarında, Suvla Tuz Gölü ve bir kez Çardak Lagün'ünde gözlenmiştir.

Fotoğraf: Cenk Polat

Boyu : 140-175 cm
Kanat Açıklığı : 234-309 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Tepeli Pelikan / Dalmatian Pelican / *Pelecanus crispus*

Tepeli pelikanlar sürü olarak birlikte uçarken senkron hareket ederler, boyunları balıkçıllar gibi geriye doğru S şeklinde kıvrılır. Uçarken kanat altının kontrast oluşturmaması ile Ak pelikandan ayrılabilir. Batı Palearktik bölgede dağılış gösteren türün dağılış alanı küçüktür. Tür Güneydoğu Avrupa'da Türkiye, Yunanistan, Bulgaristan, Arnavutluk, Makedonya, Romanya, Sırbistan, Karadağ ve Ukrayna'da bulunur. Gökçeada Tuz Gölü'nde ve Kavak Deltası'nda kış aylarında sıklıkla gözlemlenebilir. Uzunhızırlı Göleti ve Kemikli Burnu Tuz Gölü'nde ise ortalama 300-500 birey kışlamakta ve sürekli gözlemlenebilmektedir. Çanakkale için Kış ziyaretçisi bir türdür.

Fotoğraf: İbrahim Uysal

Boyu : 160-180 cm
Kanat Açıklığı : 310-345 cm

VU

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Ordo: Suliformes
Sulidae / Sümsükkuşugiller

Sümsükkuşu / Northern Gannet / *Morus bassanus*

Kuzey Atlantik'te kalabalık gruplar halinde üreyen tür uzun mesafelere göç eder. Göç sırasında Akdenize giren bireyler genellikle Akdenizin Batısında kalır. Az sayıda birey ise doğu sahillerine doğu gelir. Ülkmizde Hatay / Samandağ sahilinde kış döneminde görülebilmektedir. Balık yakalamak için açık denizde 10 ila 40 m. yüksekten dalışları oldukça etkileyicidir.
Ege Denizinde ve bölgemizde ise rastlantısal konuktur. Beslenmek için yoğun balık sürülerinin peşinde kuzeye çıkan bir bireyi Gökçeada açıklarında Mayıs ayında bir kez gözlemlenmiştir. Alistair Shuttleworth'a ait kayıt bölgedeki tek kaydıdır.

Boyu : 87-100 cm
Kanat Açıklığı : 165-180 cm

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

LC

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Karabatak / Cormorant / *Phalacrocorax carbo*

Yerli bir türdür. İyi bir yüzücü olan tür suya dalarak balık avlarlar. Avını yemek için yüzeye çıkar. Sudan çıktıktan sonra ıslanan tüylerle uçması zor olacağından bir tüneğe çıkıp kanatlarını açar, güneş ve rüzgarla onları kuruttuktan sonra yeniden uçabilir. Deniz kıyıları ve sulak alanlarda yaşayan tür kalabalık koloniler halinde kayalıklar ve sulak alanlarda ürer.

Genellikle denizde avlanırken veya deniz üzerindeki adacıklarda, kayalık kıyılarda yıl boyu gözlenen yerli bir türdür.

Boyu : 80-100 cm
Kanat Açıklığı : 130-160 cm

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

LC

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Tepeli Karabatak / European Shag / *Phalacrocorax aristotelis*

Karabataktan biraz daha küçüktür. Dik anlı ve ince gagası ile ayrılabilir. Denize çok daha bağımlı bir türdür. Kıyı sulak alanlarda da görülebilmesine karşın genellikle Deniz kıyısı ve kayalık alanlarda bulunur. Kayalık yarlardaki oyuklara yuva yaparlar. İyi bir yüzücü olan tür su altında balık avlayarak beslenir. 1 dakika kadar su altında kalabilen türün 45 m kadar dalabildiği tespit edilmiştir.
P. aristotelis türü tüm yıl az sayıda bireyle kıyı alanlarımızın tamamında görülebilir. Üreme dönemi öncesi kalabalık gruplar halinde bulunurlar. Denizde, kayalık kıyılar ve adacıklarda gözlenen bu tür yerli bir türdür.

Boyu : 65-80 cm
Kanat Açıklığı : 90-105 cm

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

LC

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Küçük Karabatak / Pygmy Cormorant / *Microcarbo pygmaeus*

Durgun suyun bulunduğu tatlı ve acı sulak alanlarda yaşarlar. Diğer iki karabatak türüne nazaran deniz kıyısında nadiren görülürler. Sazlıklara ve ağaçlara yuva yapar. Çoğunlukla balıkla beslenip grup halinde avlanırlar. Kısmen göçmendirler, kuzeyde kalan topluluklar kışları daha güneye doğru giderler. Diğer karabatak türleri gibi dalarak yakaladığı balıklarla beslenir.

M. pygmeus türü kış döneminde daha fazla olmakla birlikte tüm yıl az sayıda bireyler halinde Sarıçay Deltası ve Kumkale Deltası'nda gözlenmiştir.

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Sbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Karabaş Patka / Greater Scaup / *Aythya marila*

Dünyada oldukça geniş bir alanda yayılışı vardır. Kuzey Avrupa'da üreyen tür kışı geçirmek için güneye iner. Kış dönemlerinde deniz kıyıları ve bazen kıyısal sulak alanlara girer. Kış ziyaretçisi olduğu Karadeniz ve Marmara kıyılarında düzensiz olarak görülür. Kış döneminde nadiren bölgemizde gözlemlenmektedir. Suya dalarak su bitkileri, yumuşakçalar ve sucul omurgasızlarla beslenir.

A. marila türüne Kavak Deltası, Kepez sahili, Çardak Lagünü ve Gökçeada Tuz Gölü'nde gözlemlenmiştir. Bölgemiz için bu tür kış ziyaretçisi bir türdür.

Boyu : 42-51 cm
Kanat Açıklığı : 71-80 cm

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

LC

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Kadife Ördek / Velvet Scouter / *Melanitta fusca*

İri denizel bir ördek türüdür. Avrupa'nın kuzey kesimlerinden Asya'ya kadar dağılış gösterirler. Üreme alanları ormanlık alanlardaki göllerdir ancak kış dönemini deniz kıyılarında geçirir. Türkiye'de az sayıda bireyi gözlenmektedir. Kışları daha ılıman yerlere giderler. Besinini genellikle dalarak arar bir dakika kadar suyun altında kalabilir. 10 m kadarda derinliğe inebilirler. Yumuşakçalar, yengeçler, kestaneler, kabuklular, balık ve sucuk bitkilerle beslenirler.

Çanakkale'de bir kez Kavak Deltası'nda gözlenmiştir.

Boyu : 38-44 cm
Kanat Açıklığı : 56-69 cm

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

LC

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Altıngöz / Goldeneye / *Bucephala clangula*

Özgün baş profili, göz rengi, erkek bireylerdeki gaga ve göz arasındaki beyazlık ile kolayca tanınabilen dalıcı bir ördektir. Uçuşta beyaz aynası ve beyaz kanat çizgisi belirgindir. Dişinin ve gencinin başı kahverengi, tepesi daha yuvarlaktır. Kuzey Amerika ve Avrasyanın Kuzeyinde genellikle ibreli ormanlardaki tatlısu göllerinde ürer; ağaç kovuklarında yuva yapar. Kışın tatlısuda ve deniz kıyısında gözlemlenebilir.

B. clangula türü bir kez Çardak Lagünü'nde ve bir kez Umurbey Deltası'nda gözlemlenmiştir. Bölgemiz için bu tür transit göçer bir türdür.

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

LC

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Tarakdiş / Red-Breasted Merganser / *Mergus serrator*

Üreme döneminde Kuzey Amerika, Grönland ve Avrasya'nın Kuzeyinde tatlı sularda görülen deniz kıyılarında ve lagünlerde görülür. İnce ve kırmızı gagası dikkat çeker ve dalıcı bir ördektir. Esas besin kaynağı balıklardır.

M. serrator türüne kış aylarında Kavak Deltası, Çardak Lagünü, Kemikli burnu Tuz Gölü ve Gökçeada'da rastlanmıştır. Bölgemiz için bu tür Kış ziyaretçisi bir türdür. Ülkemizde hemen hemen tüm kıyılarda kaydı olmakla birlikte Çardak Lagünü ve Çanakkale Boğazı bazı dönemlerde 20-30'lu gruplar olmakla birlikte birey sayılarının yüksek olduğu alanlardan biridir.

Fotoğraf: İbrahim Uysal / Cenk Polat

Boyu : 52-58 cm
Kanat Açıklığı : 70-85 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Büyük Tarakdiş / Common Merganser / *Mergus merganser*

Kuzey yarımkürede ormanlarla çevrili göl ve nehirlerde üreyen ve kışlamak için Güneye inen dalıcı bir ördek türüdür. Üreme döneminde büyük göller ve nehir kenarlarında bulunan türü kışın deniz kıyıları, büyük göller, koylar ve nehirlerin denizlerle birleştiği açıklıklarda bulunurlar. İnce uzun gagalı zarif bir dalıcı ördek türüdür. Tarak şeklindeki dişleri avladığı balıkları rahatça tutmasına yarar. İki dakikaya kadar su altında kalabilen tür balıklarla beslenir.

Türkiye'de tarak dişe göre oldukça az görülen bir tür olmakla birlikte Çanakkale'de sadece bir kez Çardak Lagünü kıyısında gözlemlenmiştir. Bölgemiz için bu tür transit bir türdür.

Fotoğraf: Cenk Polat

Boyu : 54-71 cm
Kanat Açıklığı : 78-94 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Ordo: Charadriiformes / Yağmur Kuşları

Stercorariidae / Korsanmartıgiller

Korsanmartı / Parasitic Jaeger / *Stercorarius parasiticus*

Çok iyi bir uçucudur, suya oldukça yakın ve derin kanat çırparak uçar. Kıyı kuşu olmasına rağmen göç sırasında karalar üzerinden geçiş yapar. Geniş bir besin yelpazesi olan tür balıklar, omurgasızlar, sürüngenler, diğer kuşların yumurtaları ve tarla faresi gibi çeşitli besinlerle beslenir. Kleptoparazitizm olarak isimlendirilen besin çalma davranışı sıklıkla yapan tür diğer türlerin yakaladığı balıkları taciz ederek düşürmesine neden olur ve bu şeklinde beslenir.

S. parasiticus boğazda deniz yüzeyine çok yakın uçarken mart ve ekim aylarında gözlenmiştir. Bölgemiz için transit göçer bir türdür.

Boyu : 41-46 cm
Kanat Açıklığı : 110-125 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Laridae / Martıgiller

Akdeniz Martısı / Mediterranean Gull / *Ichthyaetus melanocephalus*

Karabaş martı boyunda üreme giysisinde başlığı simsiyahtır ve ensesine kadar iner. Gagası kalın, gagası ve bacakları kırmızıdır. Deniz kıyısı ve adalarda yuva yapar. Denizde kışlar. Akdeniz ve Karadeniz kıyıları ile Atlas Okyanusu'nun batı kıyılarında yaşar.

Kış ve bahar aylarında tüm sulak alanlarımız ve deniz kıyıları ve sahil bölgelerinde gözlenmiştir. Bahar göçü sırasında yüzlercesinin Kavak Deltası ve Çardak Lagünü üzerinden göç ettiği tespit edilmiş olup bölgemiz için kış ziyaretçisi ve transit göçer bir türdür**.**

Boyu : 36-38 cm
Kanat Açıklığı : 92-100 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Küçük Martı / Little Gull / *Hydrocoloeus minutus*

En küçük martı türüdür. Üreme giysisinde başlığı siyahtır. Gagası siyah, bacakları kırmızıdır. Kanat uçları yuvarlak, kanat altı koyu renkli, kanat ucunda siyah bulunmaz. Gencinin sırtı siyahımsı kahverengi, çapraz kanat şeridi koyu renklidir. Tatlısu gölcükleri, sazlıklar ve bataklıklarda yuva yapar. Kış döneminde iç sularda ve deniz kıyısında bulunur.

Bahar ve kış aylarında Kavak Deltası, Sarıçay Deltası, Karabiga kıyıları, Gökçeada ve Bozcaada'da gözlenmiştir. Denizde ve deniz kıyısında gözlenen bu tür bölgemiz için kış ziyaretçisi bir türdür.

Boyu : 29-30 cm
Kanat Açıklığı : 61 cm

NT

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Karabaş Martı / Black-headed Gull / *Larus ridibundus*

Bölgedeki en bol ve sık gözlenen martı türüdür. Üreme giysisinde erişkinin başı siyaha yakın kahverengi, ensesi beyazdır. Kış giysisinde bu başlık kaybolur ve gözün gerisinde koyu bir benek kalır. Bacakları ve gagası kırmızıdır. Bataklıklar, sazlıklar, lagünler, kıyı kumulları ve çakıllıklarda ürer. Kışın tarım arazileri, çöplükler, çayırlar ve diğer açık arazilerde de görülür.

Özellikle denizde büyük sürüler oluşturan bu tür bölgemizdeki tüm sulak alanlarda gözlenmiştir. Genellikle deniz üzerinde konmuş halde ve beslenme uçuşu sırasında gözlenen tür, fırtınalı günlerde kıyıda sürüler halinde konmuş olarak izlenebilir.

Boyu : 34-37 cm
Kanat Açıklığı : 100-110 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

İnce Gagalı Martı / Slender-billed Gull / *Larus genei*

Üreme döneminde çayırlar, tatlı ya da acı göller ve lagünlerde bulunan tür kışın ise deniz kıyılarında, lagünlerde, denize dökülen tatlı su ağızlarında bulunurlar.

Zarif bir uçuşu vardır ve üreme giysisinde göğsün altı ve karnı açık pembedir. Gagası üreme döneminde kırmızı, üreme dönemi dışında sarı renktedir.

Çanakkale'de genellikle deniz üzerinde konmuş halde az sayıda gözlenen bu tür balıklar ve sucul omurgasızlarla beslenir. Bölgemiz için kış ziyaretçisi bir türdür.

Boyu : 42-44 cm
Kanat Açıklığı : 100-110 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Ada Martısı / Audouin's Gull / *Larus audouinii*

Denizde yaşayan tür iç sularda bulunmaz. Akdeniz'deki adalarda sık olmayan çalılık alanlarda ürer. Dik kayalık yarlarda da görülmekle birlikte farklı alanları tercih eder. Yumurta ve yavrularını yırtıcılardan koruyabildiği alanları tercih eder. En nadir martı türlerinden biridir.

Gagası kırmızı, gaga ucu sarı, gaga halkası siyahtır. Ayakları koyu yeşildir. Kayalık adalarda üreyen tür kışın nadiren ana karadaki kumlu sahillerde ve açık denizlerde bulunur. Gökçeada Tuz Gölünde 20 kadar çifti üreyen tür kış aylarında Kumkale Deltası ve Kemikli Burnu, Tuz Gölü, Gökçeada ve Karayer Adaları'nda gözlenmiştir.

Boyu : 42-52 cm
Kanat Açıklığı : 117-128 cm

VU

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Küçük Gümüş Martı / Common Gull / *Larus canus*

Görünüşü gümüş martıya benzer, gagası küçük ve kısadır. Gagası ve bacakları yeşil-sarı, gözü siyahtır. Kıyı kuşudur ve çok yaygın değildir. Buldukları ya da diğer türlerden çaldıkları balıklarla ve omurgasızlarla beslenirler. Göçmendirler, baharda üremek için Kuzeye ve kışında güneye göç ederler.
Kayalık, çakıllı ve kumlu deniz kıyıları, adalar ve tatlısu kenarlarında ürer. Çanakkale'de göç dönemlerinde kıyı şeridinde gözlenebilir. Dinlenmek ve beslenmek için deltalar, lagünler ve kıyılarda az sayıda bireyi gözlenmektedir.

Boyu : 40-43 cm
Kanat Açıklığı : 105-125 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Karasırtlı Martı / Lesser Black-backed Gull / *Larus fuscus*

Kanatları ve sırtı koyu kahverengiden siyaha kadar koyu renklerdedir. Gümüş martıdan daha narin yapılı ve uzun kuyrukludur. Gagası da nispeten küçüktür. Adalar, kayalık yarlar, kayalık kıyılar, denize yakın tatlı sular ve iç göllerde gözlemlenebilir. Göçmen olan tür kışlamak için Güneye iner. Balıklar, küçük memeliler ve kuşlarla beslenir.
L. fuscus türü Aralık ve Nisan aylarında Kumkale, Umurbey Deltası ve Kilitbahir sahilinde gözlemlenmiştir. Bölgemiz için oldukça nadir gözlemlenen tür bölgemiz için transit göçer bir türdür.

Boyu : 52-67 cm
Kanat Açıklığı : 135-155 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Hazar Martısı / Caspian Gull / *Larus cachinnans*

Gümüş martı ile oldukça benzer, biraz daha iri yapılıdır. Gagası uzun, gaga alt ucu daha düzdür. Gaga ucu halkası lekeli gibidir. Kanat uçlarında siyah üzerine beyaz benekler vardır, en uç telekteki beyaz bant geniş bir halka oluşturur. Ayaklar grimsi, gözler koyu renklidir. Ülkemizde Karadeniz, Akdeniz ve Ege sahillerinde kış dönemi gözlenmektedir.
Kış döneminde deniz kıyısı alanlarda gözlemlenebilir. Ekim ve aralık ayında Kavak deltasında, mart ayında Gelibolu yarımadası, Kabatepe limanında gözlemlenmiştir. Bölgemiz için kış ziyaretçisi bir türdür.

Boyu : 52-67 cm
Kanat Açıklığı : 135-155 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Gümüş Martı / Yellow-Legged Gull / *Larus michahellis*

Akdeniz ve Karadeniz kıyılarındaki en yaygın ve en bol bulunan martı türüdür. Gagası sarı, gaga ucunda koyu kırmızı leke vardır. Gözü açık sarı, göz içi halkası kırmızıdır. Bacakları sarıdır. Kanat ucunda siyah üzerine beyaz renkler bulunur. Üreme dışı giysisinde başı beyaz kalır. Gencinin gagası siyah, bacakları pembe, kanat telekleri koyu renkli, kuyruğu beyaz, kuyruk bandı siyahtır.
L. michahellis türü tüm yıl düzenli olarak bölgemizde gözlenmektedir. Bölgemizde her türlü habitatta rastlanılan yerli bir türdür.

Boyu : 55-67 cm
Kanat Açıklığı : 137-142 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Karaayaklı Martı / Kittiwake / *Rissa tridactyla*

Kuzey Avrupa ve Amerika'da bulunan bir kıyı kuşudur. Kışlamak için Güneye iner. Kıyılarda, adalardaki dik yarlarda ve bazen de binalarda yuva yapar. Küçük gümüş martıdan biraz daha küçüktür. Gagası daha ince, kısa ve sarı, bacakları siyahtır. Küçük martının gencinden hafif çatallı kuyruğu, beyaz kol telekleri ve tepesi ile ayrılır. Çanakkale için nadir bir türdür.
R. tridactyla Ocak-Mart aylarında Çardak Lagünü'nde gözlenmiştir. Bu tür bölge için kış ziyaretçisi bir türdür.

Boyu : 38-40 cm
Kanat Açıklığı : 95-120 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Gülen Sumru / Gull-billed Tern / *Gelochelidon nilotica*

Geniş bir yayılışı olan tür Türkiyede geniş bir alanda da ilkbahar, yaz ve sonbahar aylarında görülür. Gagası kalın, gaganın tamamı siyah ve bacakları siyahtır. Kuyruğu kısa, çatallı ve açık gridir. Tatlısu ve bataklıklarda gözlemlenen açık renkli ve orta büyüklükteki bir sumrudur. Genellikle böceklerle beslensede yakalayabildiği bir çok türle de beslenir.
G. nilotica yaz aylarında Kavak deltası, Kemikli burnu tuz gölü ve Çardak lagününde gözlemlenmiştir. Bölgemiz için yaz ziyaretçisi bir türdür.

Boyu : 38-40 cm
Kanat Açıklığı : 106-115 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Hazar Sumrusu / Caspian Tern / *Hydroprogne caspia*

Yaşam alanı olarak denizler ve sulak alanları tercih eder. Dünyadaki en büyük Sumru'dur. Antarktika dışında tüm kıtalarda görülür. Kalın, parlak kırmızı gagası, gaga ucundaki siyahlık, üst kısmı koyu siyah başı ve diğer sumrulardan daha iri gövdesiyle kolayca tanınır.
Avrupa popülasyonu kış aylarında Batı Afrika sahillerine, bir bölümü ise Akdeniz çevresine göç eder. Ülkemizde kış ziyaretçisi olsada bazı bölgelerde yerleşiktir.
H. caspia bölgemizde Ağustos ve Eylül aylarında Kavak Deltası, Suvla Tuz Gölü ve Umurbey sahilinde gözlenmiştir. Bölgemiz için transit göçer bir türdür.

Fotoğraf: İbrahim Uysal

Boyu : 48-56 cm
Kanat Açıklığı : 127-140 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Kara Gagalı Sumru / Sandwich Tern / *Thalasseus sandvicensis*

Sumru'dan daha büyük, uzun boyunlu ve uzun gagalıdır. Gagası ve bacakları siyah, gaga ucu sarıdır. Tepesi siyah ve kabarık, kuyruğu kısadır. Kanatları ve sırtı beyaza yakındır. Suya yüksekten dalar. Sadece deniz kıyıları ve lagünlerde gözlenir.
T. sandvicensis kış aylarında Kumkale Deltası, Kavak Deltası, Çardak Lagünü, Gökçeada ve Bozcaada'da kalabalık gruplar halinde gözlenmiştir. Deniz kıyısında ve kıyıya yakın gözlenen bu türün dalarak küçük balıklarla beslendiği gözlenmiştir. Bölgemiz için kış ziyaretçisi bir türdür.

Fotoğraf: İbrahim Uysal

Boyu : 36-41 cm
Kanat Açıklığı : 98-105 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Sumru / Common Tern / *Sterna hirundo*

Bölgedeki en yaygın ve bol bulunan sumrudur. Avrupa, Asya ve Kuzey Amerika'da da dağılışı olan tür Türkiye'de Yaz ziyaretçisidir. Üreme giysisinde gagası parlak kırmızı, gaga ucu koyu, alt tarafı beyaz, sırtı gridir. Üreme dışı giysisinde gagası siyahtır. Deniz kıyısı, göller ve nehirlerde yuva yapar, büyük koloniler oluşturur.
S. hirundo bahar-yaz aylarında gelen bu tür sonbaharda alanı terk etmektedir. Çardak lagünü kum adasında üreyen bir kolonisi olmakla birlikte köpek ve diğer yırtıcıların ulaşamadığı alanlara gruplar halinde yuva yapar. Bölgemiz için yaz ziyaretçisi bir türdür.

Fotoğraf: İbrahim Uysal

Boyu : 31-35 cm
Kanat Açıklığı : 82-95 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Küçük Sumru / Little Tern / *Sternula albifrons*

Küçük sumru göçmen bir deniz kuşudur. Kanat uçları sivri ve kuyruğu çatallıdır. Üreme giysisinde; Küçük sumru sade siyah bir başlığa, gagası ve gözleri arasında giderek incelen bir çizgiye sahiptir. Alnında üçgen biçimli bir beyazlık vardır. Gagası nispeten küçük turuncu sarı renktedir.

Farklı habitatlarda üreyebilen tür Çanakkale'de Çardak Lagünü, Kavak Deltası ve diğer alanlarda çakıllı kıyılara yuva yapmaktadır. Ağırlıklı olarak balıklarla beslenen tür bölgemiz için yaz ziyaretçisidir.

Boyu : 45-56 cm
Kanat Açıklığı : 112-126 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzm	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Bıyıklı Sumru / Whiskered Tern / *Chlidonias hybrida*

Afrika'da kışlayan tür üreme dönemlerinde Akdeniz kıyılarına ve kuzeye gelir. Gövdesi tıknaz olan bu türün gagası ve ayakları koyu kırmızıdır. Bölgemizdeki diğer türlerden koyu renkli karnı ile ilk bakışta ayrılır. Kanat ve kuyruk altı beyazdır. Bataklıklar ve göllerdeki sazlıklarda yuva yapar, kışın göl ve lagünlerde bulunur.

C. hybrida bahar aylarında Kavak Deltası, Sarıçay ve Umurbey Deltası'nda gözlenmiştir. Deniz kıyısında kara sumru, sumru ve martılarla birlikte sürüler oluşturabilen tür bölgemiz için yaz ziyaretçisi bir türdür.

Boyu : 23-25 cm
Kanat Açıklığı : 74-78 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzm	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Ak Kanatlı Sumru / White-winged Black Tern / *Chlidonias leucopterus*

Tatlı su göllerinde üreyen tür, göç döneminde ve kışın kıyı lagünler, kayalık kıyılar ve haliçler gibi farklı alanlarda görülebilir. Üreme döneminde başı ve gövdesi siyah olan türün kanatlarının üstü, kuyruk sokumu ve kuyruğu beyazdır. Üreme dışı giysisinde ise tepesinin gerisinde çok az siyahlık kalır, karın ve göğüste beyazdır. Kışı Afrika'da geçiren tür üreme alanlarına giderken Türkiye'den geçer ve Güneydoğu Avrupa ve Güney Asya'da ürer.

C. leucopterus göç dönemlerinde Kavak Deltası ve Umurbey Deltası'nda gözlenmiştir. Geçiş sırasında ise Boğazda ve diğer kıyı sulak alanlarında gözlemlenebilir. Bölgemiz için transit göçer bir türdür.

Boyu : 20-23 cm
Kanat Açıklığı : 63-67 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzm	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Kara Sumru / Black Tern / *Chlidonias niger*

Üreme dönemindeki kıyafeti siyah, kül rengi ve gri renklerden oluşur, küçük ve zarif bir türdür. Geniş bir dağılış alanı vardır. Amerika kıtasında kara sumrular orta ve güney Amerika'da kışlarlar. Avrasya'daki popülasyon ise Afrika'da ve daha yoğun olarak Atlantik sahillerinde kışlamaktadır. Sahil bölgeleri gibi iç sular ve sulak alanlarda böcekler ve küçük balıklarla beslenirler. Sahiller, su birikintileri ve ıslak alanlardan uzakta nadiren görülürler.
Çanakkale'de göç dönemlerinde kıyılar ve kıyı sulak alanlarında az sayıda bireyi görülmektedir. Bölgemiz için transit göçmen bir türdür.

Boyu : 23-28 cm
Kanat Açıklığı : 57-65 cm

LC

Gözlendiği aylar ve toplam birey sayısı yoğunluğu

Ock	Şbt	Mrt	Nsn	Mys	Hzrn	Tmmz	Ağs	Eyl	Ekm	Ksm	Arlk

Kaynaklar

Bird Life İnternational, (2004). "Birds in the European Union: a status assessment", Wageningen, The Netherlands: Bird Life International. Available on: shorturl.at/EGRU4

Boyla, K. & Çapacı, K. (2009). Türkiye ve Ortadoğu'nun Kuşları. Doğa Derneği Yayınları, Ankara.

Brlík, V., Šilarová, E., Škorpilová, J., Alonso, H., Weiserbs, A. & Klvaňová, A. (2021). "Long-term and largescale multispecies dataset tracking population changes of common European breeding birds". Scientific Data, 8, 21: https://doi.org/10.1038/s41597-021-00804-2.

Carboneras, C., Derhè, M.A. & Ramirez, I. (2013). Update on the population status and distribution of Mediterranean shearwaters. ACAP - 7th Meeting of the Advisory Committee At: La Rochelle, France, 6-10 May 2013.

E-bird, (2022). https://ebird.org/region/TR

IUCN, (2022). The IUCN Red List of Threatened Species. Version 2022-1. ISSN 2307-8235. Erişim linki: https://www.iucnredlist.org

Katağan, T., Tokaç, A., Beşiktepe, Ş. & Öztürk, B. (Eds.) (2015). The Aegean SeaMarine Biodiversity, Fisheries, Conservation and Governance. Turkish MarineResearch Foundation (TUDAV), Publication No: 41, Istanbul, TURKEY.

Kiziroğlu, İ. (2015). Türkiye Kuşları Cep Kitabı. İnkılap Kitap Evi, Ankara, 590 s., ISBN: 7460010001.

Onmuş, O. & Gönülal, O. (2019). A newly identified breeding site in the Aegean Sea and a status update for Audouin's Gull Larus audouinii in Turkey (Aves: Laridae). Zoology in the Middle East 65(2):1-3.

Tosunoğlu, M. Erdoğan, A. & Uysal İ. (2016). Çanakkale'nin Kuşları. Özen Matbaası, Çanakkale, 2016.

UNEP, (2003) Global Marine Assessments: a survey of global and regional marine environmental assessments and related scientific activities. UNEP-WCMC/UNEP/UNESCO-IOC. 132pp.

Uysal, İ., Sinav, L., Aşıkoğlu, Y.C. & Arslan, Ş. (2022). Early-breeding Season Movements of the Yelkouan Shearwater (Puffinus yelkouan, Acerbi, 1827) at the Dardanelles Strait. Sakarya University Journal of Science SAUJS, cilt.26, sa.2, ss.365-374.Uysal, İ., Tosunoğlu, M., Aşıkoğlu, Y.C. & Uyman, M. (2019). Ornithofauna of Çanakkale. 1st International Symposium on Biodiversity Research, Çanakkale, Türkiye, 2 - 04 Mayıs 2019, ss.378-394.

Yarar, M. & Margin, G. (1997). Türkiye'nin Önemli Kuş Alanları. Doğal Hayatı Koruma Derneği. İstanbul, Türkiye.

Yavuz, N., Erciyas Yavuz, K. & Karataş, A. (2021). Türkiye'nin Küresel Ölçekte Soyu Tehlike Altındaki Kuş Türleri. Doğanın Sesi, 4(7), p. 19-39